

Mire jó a kiöregedett táborozó?

Ifivezetők a táborban

Schiller Mariann

ELTE Radnóti Miklós Gyakorlóiskolája, Budapest

A valaha volt zuglói ifik egy nagyobbacska csoportja a 21. század első évtizedének derekán összejövetelet tartott. Vagy félszáz, erősen középkorú ember gyűlt össze a valaha volt úttörőházban, hogy találkozzon, bulizzon, nosztalgiaázzon, esetleg terveket szőjön. És mindenki mondott magáról néhány mondatot, vázolvva a személyes életútjában eltelt évtizedeket. Nincs az a kör, ahonnan ennyi pedagógus került volna ki!

Az alábbi sorok írója is egy közülük.

D
1.6
1

Tartalom	Oldalak
1. Az ifivezető mint különleges tábori tisztség	2
2. Az ifivezetők kiválasztása, felkészítése	3
3. A kiváltságos helyzet kényes kérdései	5
4. Tipikus ifivezetői feladatok	6

1. Az ifivezető mint különleges tábori tisztség

Zavarba ejtő elnevezés

A cikk és a fejezet címében természetes módon *ifivezetőkről* volt szó. Noha az elnevezés a Magyar Úttörők Szövetségében volt hivatalos elnevezése a mozgalomban részt vevő, de 14 éven felüli tagoknak, a szó – úgy tűnik – túlélte a rendszerváltást. Divatos lenne *önkéntest* mondani, elegáns *animatőrt* (illetve animátort), szakszerű *kortárs segítőt*. Próbálkozhatunk a volt diák, öregdiák kifejezésekkel is. Táborainkban azonban az önkéntes animátor, azaz a kortárs segítő mégis csak „ifivezető” maradt.

Ki az öreg táborozó?

Meghatározásunk szerint öreg (kiöregedett) táborozó – a fentiek értelmében „ifivezető” – az olyan sokat próbált táborozó, aki nem tagja már a tábor célcsoportjának, illetve az, aki már egyáltalán nem diák: legalább középiskolás az általános iskolások számára szervezett táborban, főiskolás, egyetemista vagy dolgozó a középiskolások számára szervezett táborok esetében.

Mit keres a táborban a kiöregedett diák?

Mert szerette a tábort, jól érezte magát benne, továbbra is szívesen részt venne, bár tudja, hogy már csak más módon lehet tagja a csapatnak, amelyhez tartozni szeretett. Értzi, tudja, hogy tábori öregdiáknak lenni érdem, bizonyos értelemben kiváltságtól, megbecsülés – és feladat, kihívás, aminek meg kell felelni. Mert bíznak benne a pedagógusok, és mintát látnak benne a fiatalabbak.

Az ifivezetőnek jelentkezők száma egy tábor sikerének abszolút mércéje.

Meddig „öreg” a diák?

Sokáig. Sokan vagyunk, akik ifivezetőből váltunk pedagógussá, a táborokban szereztünk jártasságot ahhoz, hogy hitelesen tudjunk gyerekekkel szót érteni. Másokat, más szakmát választva épp az tart a táborok körül, hogy csak itt tudnak gyerekekkel és bizonyos tevékenységekkel találkozni.

De általában néhány év (3-4) az, amit még szívesen töltenek a megszokott környezetben. Értsük meg, ha „kikopik”, elmarad mellőlünk; mindig jönnek újabb s újabb kiváló diákok, akik egyszer óhatatlanul „öreggék” válnak.

2. Az ifivezetők kiválasztása, felkészítése

Hogyan kezdjük hozzá?

Nincs minden iskola olyan szerencsés helyzetben, hogy csak folytatnia kell egy létező hagyományt. El is lehet indítani azt. Ha találunk egy-egy 8.-os (12.-es) osztályból olyan tanulókat, akiket szeretnénk bevonni a táborozás, táboroztatás munkájába, egyszerűen ajánljuk fel: egy ilyen meghívás olyan kitüntetés, amelynek nehéz ellenállni. Ez esetben nyilván nagyobb előkészületre, gondosságra van szükség; rengeteg helyzetet kell átgondolni ahhoz, hogy a leendő ifi és tanára is lássa, mi fog történni az új szituációban. Ha először kerül öregdiák a táborba, különös gonddal tájékoztassuk a táborozókat arról, hogy melyek az ifik feladatai, miben szent a szavuk, és mi az, amiben csak a tanár dönthet, rendelkezhet.

Kiből lesz ifivezető a táborokban?

Egy-egy jól sikerült tábor után az idősebb táborozók tucatjai gondolják úgy, hogy soha többet nem töltenek nyarat az adott tábor nélkül. Persze, idővel lecseng a láz, kiderül, hogy másutt (például az új iskolában) is van élet, s a nagyszámú önjelölt ifivezetőből jóval kevesebb marad már a következő tanév elejére. Szerencsére. Mert mit is kezdenénk annyi lelkes fiatallal, akik már nem férnek be a keretek közé: sem életkorban, sem létszámban? Jó esetben még így is némileg túllépi a jelentkezők létszáma a szükségességet. Szerencsére, hiszen hogyan is vihetnénk mindenkét el gyerekekre felügyelni, mikor nyilvánvalóan nem mindenki alkalmas a feladatra? Tehát válogatnunk kell.

A válogatás kínos, nem könnyű, de alkalmasint szükséges feladat. A leendő ifivezetőről persze már sokat tudunk, hiszen „gyerekként” már táboroztunk vele, esetleg tanítványunk is volt. Láttuk, milyen kellemesen viselkedik másokkal, észleltük lelkesedését, tapasztaltuk segítőkészségét, nyugtáztuk szabálykövető magatartását, értékeltük ötleteit, humorát. Ha ezek nem történtek meg, nem nagy esélyt adunk annak, hogy belőle (jó) ifivezető lesz.

Fontos megjegyeznünk, hogy ifivé nem a nyolcadik osztály elvégzésével válik a gyerek – hanem egy következetes folyamat során, amelyben már lényegében első osztályos (sőt: óvodás!) kora óta végez feladatokat, megtanulja, hogy mit jelent a közösségi munka, mit jelent másokért dolgozni, és már gyerekként is animál más gyerekeket. Következésképpen keresnünk kell azokat a lehetőségeket, módszereket, hogy a gyerekek a programokba akár elemt szinten, de létrehozóként be tudjanak kapcsolódni – és ezzel munkát és felelősséget vállalni már a legkorábbi szakaszban –, természetesen életkoruknak megfelelő módon.

Az ifvezetők „kiképzése”

Ha a leendő ifvezető fentiekben említett kvalitásairól, rátermettségéről megbizonyosodtunk, akkor is jó, ha lehetőséget kap a tanév (azaz a következő tábor előtti időszak) során arra, hogy kipróbálja, milyen is más szerepben létezni az ismert közegben.

Talán egy kicsi **elméleti képzés** sem fog ártani, főként ha kisebb gyerekek (általános iskolások) körében akarjuk kamatoztatni a lelkesedésből fakadó munkáját. (Anyagi megbecsülésről nyilván nem lehet szó; szerencsés, ha a részvételi díj egy részét meg tudjuk adni neki valamilyen forrásból.) Nem akadémikus pedagógiai-pszichológiai stúdiumról van szó, hanem arról, hogy a gyakorlatban tapasztalt jelenségeket tudatosítsa: mi, miért és hogyan történt azokban az esetekben, amelyeknek részese volt. Elevenítsünk föl néhány tábori eseményt, amelyen meg tudjuk mutatni, hogy nem a vakvéletlen, hanem a pedagógia, az odafigyelés, egy cél vezérelte szándék mutatott a megoldás irányába. Emlékeztükbe idézve egy-egy programot, hívjuk föl a figyelmet például egy játék megtervezésének nehézségeire, a szervezés gondjaira, a magától értetődő jelenségek (étkezéstől a konfliktuskezelésig) tudatosságának, tudatosításának fontosságára. Jó előre tisztázni kell, hogy mostantól fogva számukra a táborozás nem pusztán szórakozás, hanem munka is.

Ennél is fontosabb azonban, hogy **lehetőséget kapjon** a leendő tábori öregdiák, hogy a **gyakorlatban is kipróbálja magát**. Egy tanév rengeteg lehetőséget rejt. Vonjuk be az évközi programokba, teremtsünk alkalmat arra, hogy „öregként”, és ne csak mint volt „tábortárs” kerüljön kapcsolatba azokkal, akiknek bizonyos értelemben felügyelője (és nem haverja!) lesz – bármily szokatlan is ez először mindkét fél számára. Egy 8.-ost egy 9.-estől végtére is igen kevés választ el; egy már érettségizett és egy 12.-es fiatal között aligha húzódik mély szakadék. Ezért is kell világossá tenni mielőbb, hogy a táborban – bizonyos mértékben – más szerep vár rájuk. Ezt pedig gyakorolni kell, ki kell próbálni. És lesz, akiről kiderül, hogy a szerepváltásra nem – vagy még nem – alkalmas.

A kipróbálás lehet egy-egy kisebb program lebonyolításában vagy kitalálásában való részvétel, kezdetben tanári felügyelettel; lehet egymás közötti játékok, tevékenységek kitalálása és megszervezése, levezetése, a tábori élet modellezése. Ennek során megtapasztalják, meddig terjed a hatókörük, milyen döntéseket kell hozniuk, és melyek azok a kérdések, amelyekben csak tanár mondhat ki végső szót. Ezt az élményt a másik fél is megéli és megtanulja: a gyerekek is észlelik, hogy mikor kihez forduljanak.

Aki ezeken helytáll, és nem veszi el sem a kedvét, sem a táborból már ismert egyéniségét, bizonyára sikeres, felnőttel, gyerekkel egyaránt jól együttműködő ifivezető lesz.

3. A kiváltságos helyzet kényes kérdései

Mit szabad és mit nem az öregdiáknak?

Kényes kérdés. Egyfelől az ifivezető is táborozó, mint mindenki más, így **a tábori szabályok rá éppúgy érvényesek, mint bárki másra.** Másfelől könnyű azt érezni, hogy a munkájáért jár neki egy kis kényeztetés, mondjuk fél óra pluszalvás legalább egy-egy reggel. Ha felnőttkorú, akkor különösen érzékeny kérdésekről is szó lehet: ihat-e egy sört, miközben a diákoknak azt természetesen nem szabad; használhatja-e a zuhanyozót délután, noha azt amúgy csak este nyitjuk, elmehet-e egy kicsit egyedül sétálni... Amit lehet ezek közül, tisztázzunk előre! De számtalan helyzetet nem tudunk előre kitalálni. (Például a kedves gondnok a nagyobb lányokat elhívja kocsikázni, a nagyobb fiúknak megmutatna egy éjszakai vadászatot.)

Tapasztalatunk szerint semmiféle megkülönböztetés nem tesz jót – de ezt egészen következetesen persze nem lehet kivitelezni. Alkohol dolgában egyértelműen azt mondjuk: táborban soha senki. Egyszerű a helyzet, ha a táborhely mindenféle civilizációtól messze esik. De ha városban, faluban, folyóparton evezve megálláskor szembejön egy vendéglátó-ipari üzemegység, ugyan hogyan lehet azt mondani felnőtt embernek, hogy ne térjen oda be, ha szomjas? Nem kevésbé kényes a kávéfogyasztás. A felnőtt lakosság jó része számára elengedhetetlen, különösen fárasztó, esetleg nem sok éjszakai alvással bíró táborok alatt. Hol a határ korban és mennyiségben? Határozott, egyértelmű válaszra nem vállalkozunk.

Kiváltságok és kötelezettségek harmonikus egyensúlya

Az egyensúly helytelen megválasztása, elvesztése az egész táborra rányomhatja bélyegét. Ha túl szigorúan bánunk az ifivezetőkkel, nem biztos, hogy a következő évben is velünk akarnak tartani, talán már az adott táborban sem olyan szívesen vesznek részt, mint gondolták, s nem utolsósorban az utánpótlás is vesztélyben forog.

Ha túl sok kedvezményt kapnak, akkor az viszont a táborozókban hagyhat keserű szájját. A kiváltságoknak látható módon arányban kell állniuk a munkával. Kinyithatjuk a zuhanyt dél-

után, ha az esti fürdés ideje alatt világosan más dolguk akad; mindennap másik ifi alhat picit tovább, ha tudható, hogy éjszaka a másnapi számháború kellékeit gyártották; kaphatják ágyba a kávé a táborvezetőtől, ha ez senkinek, semminek sem megy a rovására (s miért menne?).

Általános iskolai táborok sarkalatos gondja a takarodó kérdése. Ifivezetőt már csak azért sem lehet a gyerekekkel együtt lefeküdni küldeni, mert csak eztán lehet értékelni a napot, megbeszélni a következőket, előkészülni, felkészülni. Ezt a gyerekeknek is tudniuk kell. De azt meg az idősebbekkel kell tisztázni, hogy a korlátlan ébrenlét a munkájuk, vagyis az egész tábor rovására megy, s így valamilyen formában nekik is „jár” a takarodó – csak később. Azt világossá kell tenni (ha magától nem alakulna így), hogy fáradtságra való hivatkozással semmilyen előre megbeszélt feladat nem mondható le, nem cserélhető el. Hiszen nyilvánvalóan munkából, programból nem húzhatja ki magát, illetve az előre tisztázott beosztástól nem térhet el senki.

4. Tipikus ifivezetői feladatok

Mit bízunk az ifivezetőre?

Általánosságban azt felelhetjük, hogy szinte bármit, amit életkorából, felkészültségéből adódóan el tud végezni, ami nem jelent rendkívüli testi és lelki megerőltetést számára, továbbá amit lehetőség szerint szívesen el is végez.

Feladata lehet például

- részvétel program előzetes kitalálásában, esetleg szervezésében;
- a programok lebonyolításában segítség nyújtása felnőttek, gyerekeknek;
- a gyerekekkel való szinte folyamatos együttlét;
- az esetleges „titkos” programban lehet „beavatott”;
- „házimunka” (például konyhai segítség, takarítás) csak módjával, de;
- aktivitás a „házimunka” lebonyolításában, szervezésében;
- aktív, következetes részvétel a napirend fenntartásában;
- a gyerekek közti kisebb problémák megoldása, súlyosabb konfliktusok esetén felnőtt bevonása.

Használjuk ki, hogy az ifivezetők korban közelebb állnak a táborozókhoz, mint mi! Legyen természetes, hogy ők a szabadidőnek legalább egy részében is a gyerekekkel vannak, s nem egymással. Tudatosítsuk az ifivezetőkben, hogy ők helyzetüknél fogva

mintát, példát is jelentenek a fiatalabbaknak, így felelőtlenül semmit sem tehetnek, mert az azonnal precedenst is jelenthet. Ezért nem (sem) ihatnak, gyerekek előtt nem dohányozhatnak, ha más nem, hát ők sem hagyhatják el a tábor területét. De persze azt a gyerekek is észlelhetik, hogy például a magabiztosan úszó ifi mélyebbre mehet a vízben, mint ők – egy okkal több, hogy szorgalmasan eddzék magukat.

Mindent azért mégse!

Természetes, hogy vannak olyan teendők, felelősségi területek, amelyeket nem ruházhatunk át az ifivezetőkre. Talán nem haszontalan, ha említünk néhány példát arra is, hogy mit nem bízhatunk fiatal segítőinkre. Az ifivezetőnek nem lehet feladata:

- a közösség pénzének kezelése;
- egyedül döntést hozni kellemetlen kérdésekben (például büntetés mértékében);
- tárgyalás külső partnerekkel (például bolt, szállítás, utazás);
- felnőtt felügyelete nélkül gyerekekkel elhagyni a tábor kijelölt területét;
- orvost, rendőrt hívni – tudnia kell, kihez forduljon a tábori felnőttek közül baj esetén.

Hierarchia

Az ifivezetők között is kialakul(hat) hierarchia: ez nyilván kor- és tapasztalatalapú. Formalizálni, „hivatalossá” tenni nem célszerű, de a feladatok szétosztásakor érdemes tekintetbe venni: a nagyobb tekintélynek, népszerűségnek örvendő ifit társai is, a diákok is jobban elfogadnak egy nagyobb szabású program levevénylőjének. Neki talán apróbb feladatokat (például az akadályversenyen az útjelzők elhelyezése, mosogatás megszervezése, fagyújtás a tábortűzhöz) nem is érdemes adni.

Veszélyek

- Ügyelni kell a célcsoport és az idősebb segítő arányára. Ha túl sok az ifivezető a táborozókhoz képest, a tábor önkéntelenül róluk fog szólni. Ez baj! Ha a gyerekek csupán nézői az ifik (öncélú) játékainak, a tábor célját és okát veszítette. Nem könnyű elfogadtatni a friss „felnőttel”, hogy míg az előző évben, gyerekként mindent megtehetett annak érdekében, hogy rá figyeljenek, most ez nem megy: nem ezért van itt. Ötleteit, képességeit mások szolgálatába kell állítania; nem őerte, hanem a rábízottakért van a tábor.

- A volt diák is diák: érte is felelősséget vállal a tanár (ha kiskorú, jogi értelemben is!); egyenlő bánásmód és tisztesség neki is jár. Nem háríthatunk „piszkos” munkát rá, nem használhatjuk ki korát: sem felnőtteknek, sem gyerekeknek nem tekinthetjük. Stabilizálni kell mindhárom „félben” (diák, öregdiák, tanár) a helyeket, helyzeteket, viszonyokat. A táborozóknak az első adandó alkalommal meg kell tudniuk, ki miért felel, kit milyen hatáskör illet meg. Például programmal kapcsolatos kérdésben az ifik is kompetensek, de napirendet, étkezést, egészségügyi problémát illető kérdésekben tanárhoz forduljanak. Ha ez nem történik meg, mindenki bizonytalanul érzi magát, s ez elkerülhetetlenül konfliktusokhoz vezet.

És ha tévedtünk?

Előfordulhat, hogy csak „éles” helyzetben derül ki valakiről, hogy mégsem alkalmas a feladatra. Nem teljesíti azt, amiben maradtunk vele, vagy olyan mintát nyújt, mely messze esik elképzeléseinktől. Próbáljunk beszélni vele (ha egyszerűbb az eset, menni fog), de problémásabb helyzetben nem nagyon tehetünk mást, mint hogy menet közben, minél kisebb feltűnés mellett nyirbáljuk feladatait, hatásköreit. És persze a következő évet nélküle tervezzük. Fontos, hogy az eset az ifivezetők közt nyilvánosságot kapjon a tábor után: együtt kíséreljük meg feltárni a problémát.

A jó ifivezető fiatalos lendületének köszönhetően szinte kimeríthetetlen energiaforrás, egyszerre hatékony segítség és megbízható társ. Partnerünk a közös cél végrehajtásában: élményekkel teli, önfeledt, boldog táborig napokkal tenni feledhetetlenné a gyerekek nyaralását. Aki táboroztatott már ifivezetők társaságában, netán egykor maga is belekóstolt e kalandokkal teli „munkakör” világába, annak nem kell ecsetelnünk ennek a sajátos, jól bevált szimbiózisnak az előnyeit.

Sokéves tapasztalattal a hátunk mögött és nem kis elfogultsággal jegyezzük meg írásunk végén:

Becsüljük, segítsük, szeressük az ifivezetőket! Megérdemlik.